

dr. sc. Barbara Herceg Pakšić *
Ivan Pakšić **

IZLOŽENOST MLADIH NOVIM VRSTAMA DROGA I IZAZOVI PRIKLADNE PRAVNE REAKCIJE

Nove psihoaktivne tvari oblik su sintetičkih droga čija je zadaća oponašati učinak klasičnih droga. Najviše su zastupljeni tzv. sintetički kanabinoidi, koji su prisutni i u Republici Hrvatskoj najčešće pod nazivom osvježivači zraka. Donedavno su se mogli pronaći u slobodnoj prodaji s obzirom na to da nisu bili obuhvaćeni relevantnim prohibitivnim odredbama o suzbijanju droga hrvatskog zakonodavstva. Takvo je stanje potrajalo sve do travnja 2019. kad su konačno učinjene nužne zakonske promjene u korist zabrane. S druge strane, na štetno djelovanje novih droga, poglavito na mladu populaciju, učestalo se medijski upozoravalo godinama prije legislativnog zahvata. Znanstvena su istraživanja o toj temi izostala u odnosu na potrebnu razinu. Autori ovoga rada stoga predstavljaju rezultate dvaju istraživanja koja pokazuju izloženost srednjoškolaca na području Osijeka tim drogama. Dobivene spoznaje potvrdile su pretpostavke o dobroj upoznatosti s osvježivačima kao i njihovu relativno visoku konzumaciju. Vezano uz prikazane spoznaje autori jasno (pr)ocjenjuju recentnu legislativnu reakciju kao zakašnjelu. S obzirom na nove okolnosti u tom području rad treba poslužiti i kao poticaj daljnjim istraživanjima te teme.

Ključne riječi: *nove psihoaktivne tvari, suzbijanje droge, kazneno i prekršajno pravo, istraživanje o upoznatosti i konzumiranju droga.*

* Dr. sc. Barbara Herceg Pakšić, docentica na Katedri za kazneno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku (Assistant Professor, Faculty of Law, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek): bherceg@pravos.hr

ORCID ID: orcid.org/0000-0002-7052-928X

** Ivan Pakšić, doktorand, voditelj Odjela prevencije, Policijska uprava osječko-baranjska (Doctoral student, Head of the Prevention Department, Osječko-baranjska County Police Administration):
ivan.paksic@gmail.com

1. O KANABISU, SINTETIČKIM DERIVATIMA I NOVIM VRSTAMA DROGA

Pravni odaziv zakonodavca na kanabis, njegove derivate i produkte složen je zadatak. U recentno vrijeme česte su rasprave o medicinskoj uporabi, pa se tako navodi i da primjena kanabisa kao lijeka ima stoljećima dugu tradiciju.¹ U literaturi se mogu pronaći stavovi u skladu s aktualnim pozicijama znanosti da umjerena i dugoročna konzumacija produkata kanabisa ne nosi znatne fizičke ni psihičke opasnosti i rizike², no na potrebu ozbiljnijih kazneno-dogmatskih istraživanja u tom području ipak se odavno upozorava.³ U većim dozama kanabis može voditi prema kratkotrajnoj simptomatiki sličnoj shizofreniji koja se još naziva i toksična psihoza.⁴ Uporaba ima jasne rizike, posebno za mladu populaciju, pri čemu u svakoj raspravi vezanoj uz, primjerice, neki oblik legalizacije treba voditi računa o novim momentima poput novih derivata sintetičkog podrijetla ili pak dramatičnom povećanju udjela aktivnih sastojaka u odnosu na prijašnje oblike te suzbijati trivijalizaciju pružanjem objektivnih podataka povezanih s uporabom kanabisa. Za kanabis se u literaturi kao i u medijima vezuje i termin „laka droga“, što zasigurno nema odvrćajući učinak.⁵ Složenost pravne reakcije zajedničko je obilježje i u drugim zemljama. U Njemačkoj je tako izmjenama i dopunama Zakona o sredstvima ovisnosti od 6. ožujka 2017. omogućeno propisivanje kanabisa kao tzv. fitofarmakona⁶, a njemački se Savezni ustavni sud u tzv. odluci o kanabisu (njem. *Cannabis-Beschluss*; *Haschisch-Urteil*) iz 1994. bavio pitanjem postoji li ustavno pravo na opijenost.⁷ Provodeći trostupanjku provjeru prikladnosti, nužnosti i primjerenosti, takvo je pravo zanjekano ističući da kaznene odredbe Zakona o sredstvima ovisnosti nisu suprotne Ustavu jer nije moguće zastupati neznatne opasnosti i nedostatak rizika pri uporabi kanabisa.⁸ U slučaju povremene samostalne konzumacije malih količina kanabisa moguće je izostaviti sank-

¹ Müller-Vahl; Temmuz Oğlakcioğlu 2018, str. 73. Prikladno je naglasiti da je zahtjev pravno reaktivnim balansom istaknut i u Jedinствenoj konvenciji UN-a iz 1961. i u Konvenciji UN-a o psihotropnim tvarima iz 1971. godine jer obje u uvodu navode da je medicinska uporaba opojnih droga i psihotropnih tvari prijeko potrebna te je nužno da budu dostupne u tu svrhu, no istodobno da je toksikomanija nesreća za pojedinca i opasnost za čovječanstvo te da su potrebne univerzalne mjere suzbijanja.

² Krumdiek 2008, 438.

³ Kreuzer 1998, 221.

⁴ Patzak; Marcus, Goldhausen 2006, 262–263.

⁵ Cf. *ibid.*, 260, 265.

⁶ Zakonodavni je proces tekao paralelno s raspravom u vezi s legitimnošću državne represije spram droga. Dopuštanje kanabisa u medicinske svrhe opisivalo se kao legalizacija na stražnja vrata. Müller-Vahl; Temmuz Oğlakcioğlu 2018, 74.

⁷ Odluka zaslužuje pozornost jer je uslijedila nakon različita postupanja sudova prema zabrani produkata kanabisa, odnosno odbijanju primjene sankcije jer su kaznu smatrali nerazmjernom društvenoj štetnosti kanabisa. Tako su postupili sudovi u Hesseu i Schleswig-Holsteinu i većini drugih saveznih zemalja, dok je u drugima, poput Bavarske, svako kršenje dovodilo do kažnjavanja. Zbog toga je situacija bila upitna sa stajališta pravne sigurnosti i načela zakonitosti.

⁸ BVerfGE 90, 145 ff.= NJW 1994, 1577ff. Detaljnije: Patzak; Marcus; Goldhausen 2006, 259.

cioniranje predviđenim pravnim mehanizmima.⁹ Odluka, razumije se, nije riješila objašnjenje termina „mala količina“ droge, što je prepušteno odluci odgovarajućega državnog tužiteljstva.¹⁰ Interpretacija usporedivog termina izazov je i u Republici Hrvatskoj.¹¹ Desetljeće poslije zdravstveni rizici kanabisa ponovno su bili predmet njemačke ustavne odluke.¹² Ipak, unatoč opetovanim sudskim stavovima o potrebi kažnjavanja, nastavljaju se iskazivati stajališta o zdravstvenoj bezopasnosti kanabisa.¹³ Izazov prikladna društvenog uzvrata na zlouporabu kanabisa u novije vrijeme usmjeren je na tzv. nove psihoaktivne tvari ili supstancije koje nisu prije bile obuhvaćene relevantnim međunarodnim i nacionalnim aktima, a danas su uvriježena terminologija na globalnoj razini. Takve tvari jednako su opasne za društvo i zdravlje kao i druge, poznate vrste droga. Novost zapravo nije njihovo samo postojanje¹⁴ koliko prevalencija u korištenju zbog prekomjerne i lake tržišne dostupnosti.¹⁵ Za sve tvorce javnih politika, zakonodavstvo, ali i zdravstvo pojava tih supstancija otvorila

⁹ Omogućeno je odustajanje od kazne (članak 29., stavak 5. BtMG-a) ili kaznenog progona (odjeljci 153 ff StPO, § 31a BtMG-a) uzimanjem u obzir smanjene krivnje pa u takvim slučajevima ne treba voditi postupke. Cannabis-Beschluss, des Zweiten Senats vom 9. März 1994 BVerfGE 90, 145 – Cannabis, <http://sorminiserv.unibe.ch:8080/tools/ainfo.exe?Command=ShowPrintVersion&Name=bv090145> (pristupljeno 18. prosinca 2019.).

¹⁰ Granice variraju od 6 do 10 grama s iznimkom Berlina, Hessena i Niedersachena koji prihvaćaju granicu i do 15 g. Smjernice su dostupne na <https://hanfverband.de/inhalte/bundesland-vergleich-der-richtlinien-zur-anwendung-des-ss-31a-btmg>. Te se granice kritiziraju jer potječu iz sredine 90-ih godina 20. st. kad je udio aktivne supstancije THC-a u proizvodima kanabisa bio znatno niži nego danas. Patzak; Goldhausen 2007, 197. Autori ističu da su bezuvjetna odustajanja od postupanja suprotna odgojnom konceptu maloljetničkog pravosuđa jer mogu dovesti do imitacijskog učinka među krugom prijatelja i znanaca.

¹¹ Naime, količina posjedovane droge nije postavljena prekršajnopravnom odredbom Zakona o suzbijanju zlouporabe droga koji govori o posjedovanju za osobnu uporabu, što otvara pitanje gornje granice kao i aktivacije kaznenopravnog mehanizma. Interpretacija je u konačnici prepuštena sudskoj praksi, a svojedobno je iz Ministarstva pravosuđa objašnjeno da je takvo otvoreno rješenje odabrano proučavanjem poredbene legislative kao i činjenice da bi fiksno određenje omogućilo preprodavaču zlouporabu odredbe. Više: Herceg Pakšić, Barbara; Kovač, Nikolina: Prekršajno pravo u službi suzbijanja zlouporabe droga u Republici Hrvatskoj: posjedovanje droge bez namjere stavljanja u promet, rad prihvaćen za objavu za časopis *Pravni vjesnik*.

¹² Nakon što je Okružni sud Bernau (*Amtsgericht Bernau*) zauzeo stajalište da je kriminalizacija kanabisa protuustavna zbog niska zdravstvenog ugrožavanja pozvavši se na studiju naručenu od Saveznog ministarstva zdravstva da uporaba kanabisa općenito nije povezana s pogoršanjem mentalnog zdravlja. Takav je stav Ustavni sud proglasio nedopuštenim jer se sama studija nije činila smislenom. Patzak; Marcus; Goldhausen 2006, 260.

¹³ Žalbeni se sudovi u posljednje vrijeme susreću s dokazima kojima se želi pokazati bezopasnost kanabisa, međutim u skladu s utvrđenim stajalištima u sudskoj praksi BCH-a i BVerfG-a opasnosti i rizici od kanabisa i njegovih produkata potvrđeni su. *Ibid*.

¹⁴ Autori navode da se neki oblici tih supstancija proizvode još od 1929., O'Hagan.; Smith 2017, 3.

¹⁵ Palamar; Martins; Su; Ompad 2015, 112–119.

je prostor promišljanju o vrsti potrebne reakcije.¹⁶ One se pojavljuju i u Hrvatskoj¹⁷ najčešće pod nazivom osvježivača zraka, no sustavnih istraživanja o njima koja bi bila temelj *pro futuro* legislative te ozbiljne preventivne politike zapravo i nema. Ured Ujedinjenih naroda za droge i kriminal (engl. *United Nations Office on Drugs and Crime*; UNODC) upotrebljava naziv „nove psihoaktivne supstancije“ (NPS) navodeći da postoje različite vrste koje nisu dio uobičajene kontrole vezane uz međunarodne konvencije o drogi.¹⁸ Te sintetičke tvari načelno služe za oponašanje učinaka „klasičnih“ droga¹⁹, no učinak im može biti snažniji, a time i razorniji.²⁰ Jedna su od najviše zastupljenih vrsta tzv. sintetički kanabinoidi – mješavine koje oponašaju psihoaktivnu komponentu poznatu kao delta-9-tetrahydrocannabinol (THC) prisutnu u kanabisu, a ime su dobile po djelovanju na kanabinoidne receptore u mozgu.²¹ Njihove su forme različite, od biljnih mješavina pomiješanih sa sintetičkim kanabinoidima do čistih kemijskih supstancija. Prodaju se najčešće preko interneta, no i u specijaliziranim trgovinama te uličnom prodajom, i to kao istraživačke kemikalije, osvježivači zraka, soli za kupanje uz oznaku da nisu za konzumaciju.²² Sintetički se kanabis najprije pojavio u Europi, a potom u ostatku svijeta.²³ Ukupno je od 1997. godine prijavljena 731 nova droga tog tipa putem EU-sustava ranog upozorenja.²⁴ Najčešće se

¹⁶ *Gomes de Matos; Hannemann; Atzendorf; Kraus; Piontek* 2018, 50. Autori navode kako su poslije klasičnoga kanabisa najviše konzumirana droga nove psihoaktivne tvari.

¹⁷ Mediji su višekratno izvještavali o popularnosti tih supstancija među mladima te razornim posljedicama do kojih je dolazilo. Primjerice <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/kobni-osvjezivaci-zraka-zbog-opasne-ulicne-droge-sestero-djece-zavrsilo-na-psihijatriji-u-osijeku---516474.html>, 9. svibnja 2018. (pristupljeno 15. siječnja 2020.), emisija *Provjereno: Osvježivači zraka kao droga*, <https://www.youtube.com/watch?v=5107QDN2OfQ>, od 7. studenog 2018. (pristupljeno 10. siječnja 2020.).

¹⁸ <https://www.unodc.org/wdr2013/en/nps.html>

¹⁹ “The term NPS covers synthetically produced substances that mimic the effect of established drugs.” *Gomes de Matos et. al., op. cit.* u bilj. 16, str. 49.

²⁰ Stvorene su s namjerom izbjegavanja zakonodavstva stalno mijenjajući svoj sastav. S obzirom na to da je riječ o derivatima supstancija koje se kontroliraju, broj je kombinacija nepredvidiv, što ih čini vrlo zahtjevnima za kontroliranje. O'Hagan, Smith, *op. cit.* u bilj. 14, str. 4.

²¹ Navodi se da je prvi sintetički kanabinoid nazvan HU-210 proizveden u Izraelu 1988. godine. O'Hagan, Smith, *op. cit.* u bilj. 14, str. 5.

²² *Palamar et. al., op. cit.* u bilj 15.

²³ Autori pišu da se prvi put pojavljuje u Europi 2004. godine pod nazivom *Spice. Kronic* (poznat brend sintetičkoga kanabisa) podvrgnut je 2011. godine u Australiji velikoj medijskoj praćenosti jer je analizom *Spicea* utvrđeno da sadržava tvar analognu THC-u koja se u skladu s Kaznenim zakonom Australije iz 1995. smatra ilegalnom u federalnoj nadležnosti (npr. granične kontrole, aerodromi, sveučilišta...), ali se izvan toga u pojedinim državama smatrala legalnom. *Bright; Bishop; Kane; Marsh; Barratt* 2013, 231–237.

²⁴ European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction and Europol (2019), *EU Drug Markets Report 2019*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, str. 176. Od toga su najbrojniji sintetički kanabinoidi (190). Iako je njihov nadzor počeo 1997., više od 90 % detektirano je 2008. – 2018., str. 178.

proizvode u Kini, potom u Indiji, a u Europi je proizvodnja zabilježena u Nizozemskoj i Poljskoj.²⁵ Posljedice su izrazito zdravstveno štetne, a mogu prouzročiti i smrt.²⁶

2. O PRAVNOM OKVIRU: MEĐUNARODNI I EUROPSKI STANDARDI TE NACIONALNO KAZNENO I PREKRŠAJNO PRAVO

Republika Hrvatska stranka je međunarodnih akata vezanih uz suzbijanje zlouporabe droga. Danas su u tom kontekstu najvažnije Jedinствена konvencija Ujedinjenih naroda o opojnim drogama iz 1961.²⁷ te Konvencija Ujedinjenih naroda o psihotropnim tvarima iz 1971.²⁸ Radi jačanja i dopune mjera predviđenih tim konvencijama 1988. prihvaćena je i Konvencija Ujedinjenih naroda protiv nedozvoljenoga prometa i psihotropnim supstancama.²⁹ Razvoj situacije u recentno vrijeme pozornost je usmjerio na spomenute nove psihoaktivne tvari koje nisu obuhvaćene navedenim konvencijama, stoga se trebaju uvrštavati na njihove popise prijedlozima Komisije za opojne droge uz uvažavanje preporuka Svjetske zdravstvene organizacije (WHO). Europska unija nije stranka navedenih konvencija.³⁰

²⁵ European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction and Europol, EU Drug Markets Report 2019, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2019, str. 174.

²⁶ Gomes de Matos *et al.*, *op. cit.* u bilj. 16, str. 49. Navodi se i podatak od 29 smrtnih slučajeva u šest zemalja. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction and Europol (2019), EU Drug Markets Report 2019, Publications Office of the European Union, Luxembourg, str. 177.

²⁷ 30. ožujka 1961., New York, stupila je na snagu 8. kolovoza 1975. Republika Hrvatska stranka je Konvencije od 8. listopada 1991. godine na temelju notifikacije o sukcesiji. Tekst Konvencije objavljen u: Službeni list SFRJ, Međunarodni ugovori i drugi sporazumi, broj 2/64. Poslije je izmijenjena Protokolom o izmjenama Jedinствене konvencije o opojnim drogama (Ženeva, 25. ožujka 1972.); Republika Hrvatska stranka je Protokola od 8. listopada 1991. godine na temelju notifikacije o sukcesiji; Tekst Protokola objavljen u: Službeni list SFRJ, Međunarodni ugovori i drugi sporazumi, broj 3/78.

²⁸ Beč, 21. veljače 1971., stupila je na snagu 16. kolovoza 1976. Međunarodni ugovori, Službeni list SFRJ, broj 40/73. Psihotropna je tvar svaka prirodna ili sintetička tvar koja je navedena u četirima tablicama te konvencije.

²⁹ Beč, 20. prosinca 1988. Republika Hrvatska stranka je Konvencije od 8. listopada 1991. godine na temelju notifikacije o sukcesiji; Tekst Konvencije objavljen u: Službeni list SFRJ, Međunarodni ugovori, broj 14/90.

³⁰ Ima status promatrača u Komisiji za opojne droge u kojoj je jedanaest njezinih država članica s pravom glasa, no može utjecati na uvrštavanje novih psihoaktivnih tvari u popise. U tom je kontekstu primjerice 7. siječnja 2019. predložena Odluka Vijeća o stajalištu koje treba zauzeti u ime Europske unije na 62. sjednici Komisije za opojne droge u vezi s uvrštavanjem tvari na popise u Jedinственој konvenciji o opojnim drogama iz 1961., kako je izmijenjena Protokolom iz 1972., i Konvenciji o psihotropnim tvarima iz 1971., da se, između ostaloga, tvari pod nazivom ADB-FUBINACA te ADB-CHMINACA uvrste u Popis II. Konvencije o psihotropnim tvarima s obzirom na to da ima dovoljno dokaza o njihovoj zlouporabi i mogućemu zdravstvenom i društvenom problemu zbog čega ih treba staviti pod kontrolu. COM(2018) 862 final, 2018/0437(NLE), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018PC0862&from=EN>.

Okvirna odluka Vijeća 2004/757/PUP od 25. listopada 2004. o utvrđivanju minimalnih odredaba vezanih za elemente kaznenih djela i sankcija u području nezakonite trgovine drogom³¹ u članku 1. u definiciji droga nije obuhvaćala nove psihoaktivne tvari, nego se vezivala na određenja iz spomenutih konvencija UN-a. Zbog toga je prihvaćena Direktiva (EU) 2017/2103 Europskog parlamenta i Vijeća o izmjeni Okvirne odluke Vijeća 2004/757/PUP od 15. studenoga 2017. kako bi se nove psihoaktivne tvari obuhvatile definicijom „droge“ te o stavljanju izvan snage Odluke Vijeća 2005/387/PUP.³² U uvodu se navodi da se nove psihoaktivne tvari koje oponašaju učinke tvari navedenih u konvencijama UN-a često pojavljuju i brzo šire u Uniji. Ozbiljan su rizik za javno zdravlje i društvo te bi ih trebalo obuhvatiti definicijom droga radi učinkovita smanjenja njihove dostupnosti i smanjenja trgovine, a time i djelovanja kriminalnih organizacija uz proporcionalne odredbe kaznenog prava.³³ Stoga droga sada podrazumijeva bilo što od sljedećega: tvar koja je obuhvaćena Jedinostvenom konvencijom Ujedinjenih naroda o opojnim drogama iz 1961. (izmijenjena Protokolom iz 1972.), ili Konvencijom Ujedinjenih naroda o psihotropnim tvarima iz 1971., ili bilo koja od tvari navedena u Prilogu uz dodavanje „nove psihoaktivne tvari“, odnosno tvari u čistom obliku ili pripravku koja nije obuhvaćena spomenutim konvencijama UN-a, ali može biti rizik za zdravlje ili društvo sličan onom koji su tvari obuhvaćene tim konvencijama te da „pripravak“ znači mješavina koja sadržava najmanje jednu novu psihoaktivnu tvar. U skladu s čl. 2. prenošenje Direktive u nacionalno pravo trebalo je obaviti do 23. studenog 2018. godine. Štetnost za zdravlje smatra se opasnom za život ako nova psihoaktivna tvar vjerojatno može prouzročiti smrt ili smrtonosne ozljede, tešku bolest, teška fizička ili psihička oštećenja ili znatno širenje bolesti, među ostalim prenošenje virusa koji se prenose krvlju. Uredba (EU) 2017/2101 Europskog parlamenta i Vijeća od 15. studenoga 2017. o izmjeni Uredbe (EZ) br. 1920/2006 u pogledu razmjene informacija i sustava ranog upozoravanja o novim psihoaktivnim tvarima te o postupku procjene njihova rizika³⁴ u uvodu navodi da nove psihoaktivne tvari mogu biti ozbiljne prekogranične prijetnje zdravlju, posebno zbog mnogobrojnosti i raznolikosti tih tvari te brzine kojom se pojavljuju. U tom smislu treba i pojačati praćenje i sustav ranog upozoravanja uz procjenu zdravstvenog i socijalnog rizika, poglavito prema ugroženim skupinama, odnosno mladima.

Posljednjih su godina države članice prijavljivale sve veći broj novih psihoaktivnih tvari putem mehanizma za brzu razmjenu informacija o takvim tvarima. Zakon o

³¹ Službeni list Europske unije, L 335/8, 11. 11. 2004. U tom smislu postoje mnoge provedbene odluke Vijeća (EU) o podvrgavanju različitih novih psihoaktivnih tvari kontrolnim mjerama.

³² JOL_2017_305_R - Službeni list Europske unije, L 305, 21. studenoga 2017.

³³ Odjeljak 4. Direktive.

³⁴ Službeni list Europske unije, L 305/1, 21. studenoga 2017.

suzbijanju zlouporabe droga³⁵ prekršajni je zakon prihvaćen 2001. godine te je u međuvremenu mijenjan nekoliko puta, a posljednje je usklađivanje izvršeno s Direktivom (EU) 2017/2103. U skladu s čl. 2., st. 1., t. 1. određenje droga vezano je uz određenje iz spomenutih konvencija UN-a te je svaka tvar prirodnoga ili umjetnoga podrijetla, uključivši psihotropne tvari, uvrštena u Popis droga, psihotropnih tvari i biljaka iz kojih se može dobiti droga. Od 25. travnja 2019. kad je posljednja izmjena stupila na snagu uključuje i definiciju nove psihoaktivne tvari kao tvari u čistom obliku ili pripravku koja nije obuhvaćena UN-ovim konvencijama, ali može biti rizik za zdravlje ili društvo sličan onom koji su tvari obuhvaćene tim konvencijama. Pripravak je mješavina koja sadržava najmanje jednu novu psihoaktivnu tvar. U tom je kontekstu i posjedovanje novih psihoaktivnih tvari kao i njihovo oglašavanje ili promicanje ušlo u kažnjivi opseg prekršaja iz čl. 54., st. 1., t. 1. za pravne osobe te st. 3. koji propisuje sankciju za fizičke osobe.³⁶ Kad je riječ o hrvatskome Kaznenom zakonu³⁷, inkriminiranje danas obuhvaća samo teže modalitete kriminaliteta droga, dok su posjedovanja za osobnu uporabu prepuštena prekršajnom sankcioniranju.³⁸ U glavi XIX. koja propisuje inkriminacije namijenjene zaštiti ljudskog zdravlja u čl. 190. i čl. 191. dva su kaznena djela vezana uz zlouporabu droga. Neovlaštena proizvodnja i promet drogama primarno su usmjereni na neovlaštenu proizvodnju ili preradu kao i prodaju droge.³⁹ Drugo djelo, omogućavanje trošenja droga, usmjereno je na navođenje na trošenje droge ili davanje droge ili prostora radi trošenja droge.⁴⁰ Specifični oblici kvalifikatornih okolnosti za navedena djela sastoje se u tome da se čine prema osobi s težim duševnim smetnjama ili djetetu, ili u školi ili na drugom mjestu koje služi obrazovanju, odgoju, sportskoj ili društvenoj aktivnosti djece, ili u njegovoj neposrednoj blizini ili pak u kaznenoj ustanovi, odnosno ako bi se za počinjenje djela

³⁵ Zakon o suzbijanju zlouporabe opojnih droga, Narodne novine, 107/01, 87/02, 163/03, 141/04, 40/07, 149/09, 84/11, 80/13, 39/19.

³⁶ Odnosno protupravno posjedovanje droge, biljaka ili dijelova iz kojih se može dobiti droga i nove psihoaktivne tvari ili one iz kojih se može dobiti droga i nove psihoaktivne tvari, a propisana je novčana kazna u rasponu od 5.000 do 20.000 kuna ili zatvorska kazna od 90 dana. U skladu s čl. 54., st. 1.–3. ZOSZD-a prekršajnoppravna odgovornost i isti raspon kazne predviđeni su još za sljedeće radnje: promicanje izrade, posjedovanja, uporabe ili prometa drogom ili novim psihoaktivnim tvarima te oglašavanje, uzgoj maka za izradu droge izvan propisanih uvjeta ili uz nepoštivanje odobrenih uvjeta, odnosno neobavješćavanje policijske postaje o sumnji na izradu droge, kršenje odredbi o čuvanju, uzgoju i predaji, prijavi i uništavanju maka te za uzgoj u znanstvene svrhe ili bez odobrenja. Treba istaknuti da se osim uvrštavanja psihoaktivnih tvari najvažnija novost odnosi i na uvođenje zatvorske kazne od 90 dana kao alternativne.

³⁷ Narodne novine, 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19.

³⁸ Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, Ministarstvo pravosuđa, Zagreb, listopad 2012., str. 4.

³⁹ Primjerice, pokušaj djela ostvario je okrivljenik koji je PVC-vrećicu s hašišem prevezio prijatelju radi prerade u ulje kanabisa, Županijski sud u Bjelovaru, KŽ-182/2016, 17. 11. 2016.

⁴⁰ Okrivljenik je pozvao drugu osobu u svoj stan prethodno pripremivši heroin za intravenoznu uporabu koji je osoba potom uzela te pala u komu. Vrhovni sud Republike Hrvatske, I KŽ 60/12-7, 27. 11. 2014.

iskoristilo dijete, ili je počinitelj službena ili odgovorna osoba pri obavljanju službe odnosno javne ovlasti.

3. O POZNAVANJU I IZLOŽENOSTI MLADIH NOVIM VRSTAMA DROGA – ISTRAŽIVANJE O NOVIM PSIHOAKTIVNIM SUPSTANCIJAMA

Dva istraživanja poznavanja i konzumiranja sintetičkih droga na populaciji osječkih srednjoškolaca provedena su u suradnji s Odjelom prevencije Policijske uprave osječko-baranjske 2015. te 2017. godine. Cilj je bio utvrditi broj srednjoškolaca koji su bili u kontaktu sa sintetičkim drogama, poglavito tzv. osvježivačima, i saznati njihova iskustva uz postavljene hipoteze da je više od 50 % srednjoškolaca čulo za neke od sintetičkih droga, a više od 20 % srednjoškolaca probalo neke od njih. Ispitanici su bili učenici 2. i 3. razreda srednjih škola s područja Osijeka koje su odabrane slučajnim odabirom. Upitnik od osamnaest pitanja konstruiran je isključivo radi istraživanja uz uputu da je anonimno te da je njegovo ispunjavanje dobrovoljno.

- a) U prvom istraživanju 2015. godine predviđeno je sudjelovanje oko 700 učenika, a valjanih anketa koje su uvrštene u daljnju obradu bilo je 641. Većinu ispitanika činili su sedamnaestogodišnjaci (50,4 %)⁴¹ muškog spola (56 %), a ženskog je bilo 44 %. Prema rezultatima ankete obje su hipoteze potvrđene. Više od polovice srednjoškolca čulo je za neke od sintetičkih droga, a čak 81,4 % za tzv. osvježivače.⁴² Rezultati su pokazali i da je 21 % srednjoškolaca probao neko od sintetičkih sredstava ovisnosti. Prva je konzumacija tih sredstava ovisnosti najčešće bila sa 16 godina (37 %).⁴³ Iskustvo uporabe većina opisuje pozitivno (59 %), a ostali negativno (41 %).⁴⁴ Prva se konzumacija dogodila u društvu prijatelja (83 %)⁴⁵, a odluka je bila samoinicijativna (61 %), potaknuta prijateljima (31 %) ili znancima (7 %). Najčešći su razlozi znatiželja (80,6 %) i dosada (10,6 %).⁴⁶ Vrlo je važno

⁴¹ 39,3 % imalo je 16 godina, dok je punoljetnih osamnaestogodišnjaka bilo samo 8,9 %. Ispitanika s 15 godina bilo je 0,9 %, a onih od 19 samo 0,5 %.

⁴² Osim njih navode da poznaju i sljedeće (od kojih neke nisu sintetičke, no naveli su ih kao slične): *Sharp, Jucy*, soli za kupanje, *Chesballo, Purple Haze, Bud Factory, Afghan, Buzzin, Congor*, marihuana (kanabis, *white widow, skunk*), gljive, kokain, tablete, heroin, LSD, *speed (crystal meth, amfetamin, metamfetamin), ecstasy (MDMA), crack*, hašiš (indijska konoplja), MDMA „kemija“ – DMT, *Galaxy, Spice, Zombie, Krokodil, Gold, Bunga-bunga, Happy buda, Rainbow, Vertex, Roofie* (rufinol), razrjeđivač, benzin, uhu ljepilo, morfij, *Valium, Vicodin, Magic dragon*, Mijau-mijau, 3,4-metilendioksifenil, *Mefedron, Salvi*, sličice, *Pcp*.

⁴³ Nešto manje (25 %) prvi je put konzumiralo sintetičke droge s 15 godina, njih 16 % sa 17 godina, dok ih je s 13 i 14 godina probalo čak 6 % srednjoškolaca – dakle dok su još neki bili u osnovnoj školi! 1 % ispitane populacije prvi je put probao takva sredstva s 12 godina, a 2 % s 18 godina.

⁴⁴ Drugim riječima, navode da doživljavaju veselje, zadovoljstvo, navale smijeha, opuštenost i smirenje odnosno glavobolju i mučninu. Također, navode da iskustvo ovisi i o vrsti onoga što konzumiraju.

⁴⁵ Ostali navode da su to učinili u društvu obitelji (6 %), sami (4 %) te u društvu znanaica (7 %).

⁴⁶ 8,8 % učenika navodilo je različite druge razloge kao što su pristupačna cijena, nedostatak cigareta, neupućenost i vjerovanje da je riječ o duhanu, podvaljivanje, opuštanje, smanjenje živciranja i sl.

istaknuti da je prema rezultatima te ankete 55 % onih koji su jedanput probali takvo sredstvo ovisnosti i nastavili ih koristiti. Pritom najviše njih (56 %) konzumira sredstva jedanput mjesečno, dok jedanput tjedno konzumira njih 23 %. 10 % ispitanika navodi da konzumira ta sredstva dva do tri puta tjedno, a njih čak 11 % svakodnevno. Kako bi se utvrdio način konzumiranja novih sintetičkih kanabinoida, od učenika je traženo da to opišu i njih 93 % navelo je pušenje kao glavni način. Ostalih 7 % navodi šmrkanje, žvakanje i udisanje kao neke od načina njihova konzumiranja. Najveći broj korisnika navedenih proizvoda (37,1 %) navodi specijaliziranu trgovinu kao izvor sredstava, a 8,8 % nabavlja ih „negdje drugdje“, no ne navodi gdje. Njih 23 % navodi da nabavlja drogu od prijatelja, 7 % od dilera, a 24,1 % nabavlja iz kombiniranih izvora. Većina svih ispitanika (53,1 %) navodi da ne zna koliko je potrebno vremena kako bi se došlo do droge. Njih 2,7 % smatra da je za nabavku navedenih sredstava ovisnosti potrebno više dana, dok njih 23,9 % navodi da je potrebno pola sata, a 14,4 % ukupnog broja ispitanika vjeruje da je potrebno nekoliko sati te 5,9 % da je potreban jedan dan. Od svih ispitanika koji su probali konzumirati neku od sintetičkih droga njih 7 % i inače koristi neko od sredstava ovisnosti (ne samo osvježivače), i to njih 44,7 % konzumira marihuanu, 23 % cigarete, a ostalih 32,3 % nastavilo je s osvježivačima i drugim drogama. Ta druga sredstva ovisnosti ispitanici najčešće koriste jedanput mjesečno (39,3 %). Svaki dan konzumira ih 21,5 %, 25,5 % ih konzumira dva do tri puta tjedno, dok jedanput tjedno konzumira njih 13,7 %.

b) U drugom istraživanju provedenom 2017. godine od 700 anketa uzeto je u obzir 659. Većinu ispitanika činili su sedamnaestogodišnjaci (50,2 %)⁴⁷, dok je raspodjela po spolu bila jednaka prvom istraživanju (muškog je spola bilo 56,1 %, a ženskog 43,7 %). I prema tim rezultatima obje su hipoteze potvrđene. Naime, samo 16 % nije čulo za tzv. osvježivače, a 84 % jest. Rezultati su pokazali i porast u odnosu na prvo istraživanje, odnosno da je 24 % srednjoškolaca probalo neko od sintetičkih sredstava ovisnosti. Prva je konzumacija tih sredstava ovisnosti najčešće bila sa 16 godina (38,3 %).⁴⁸ Iskustvo uporabe većina opisuje pozitivno (58,1 %), a 41,8 % negativno. Prva je konzumacija bila u društvu prijatelja (83,1 %)⁴⁹, a odluka na konzumaciju bila je samoinicijativna za 60 %, potaknuta prijateljima (32,1 %) ili znancima (4,8 %). Najčešći su razlozi znatiželja (78,2 %) i dosada (14,1 %).

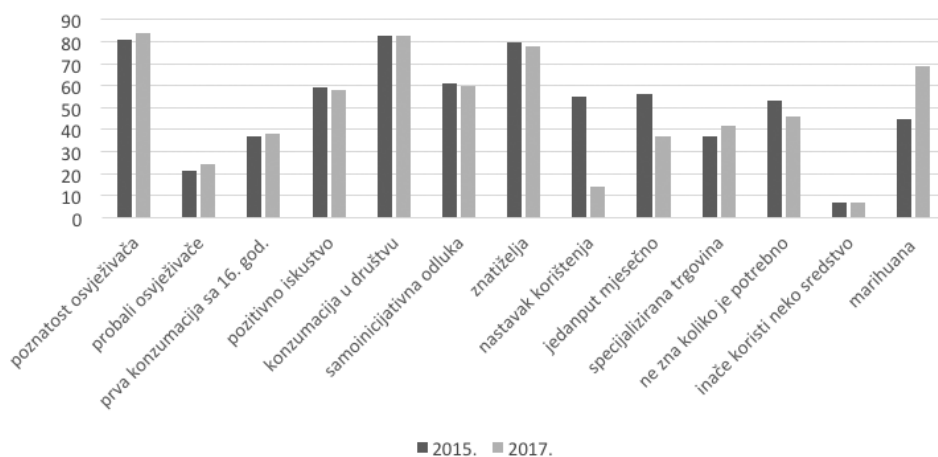
⁴⁷ 38,7 % imalo je 16 godina, dok je osamnaestogodišnjaka bilo samo 8,8 %. Ispitanika s 15 godina bilo je 1,1 %, a onih od 19 samo 0,9 %.

⁴⁸ Nešto manje (27,9 %) prvi je put konzumiralo sintetičke droge s 15 godina, zatim njih 15,9 % sa 17 godina, dok je s 13 godina prvu konzumaciju imalo 4,5 %, a s 14 godina 9,7 %. 1,3 % ispitanice populacije prvi je put probalo takva sredstva s 12 godina, a 2,6 % s 18 godina, a 0,6 % s 19 godina.

⁴⁹ Ostali navode kako su to učinili u društvu obitelji (6,6 %), sami (1,8 %) te u društvu znanaca (4,8 %).

Prema rezultatima te ankete 14,4 % ispitanika jedanput je probalo takvo sredstvo ovisnosti i nastavilo ih koristiti. Pritom, podjednak broj konzumira sredstva jedanput tjedno i jedanput mjesečno (oba 37,8 %). 9,4 % ispitanika navodi da konzumira ta sredstva dva do tri puta tjedno, a njih čak 13,6 % svakodnevno. Pušenje je i ovdje navedeno kao glavni način konzumiranja. Najveći broj korisnika navedenih proizvoda (42,2 %) navodi specijaliziranu trgovinu kao izvor sredstava, 26 % od prijatelja, 3,2 % navodi da ih nabavljaju „negdje drugdje“, no ne navode gdje (jedan je navod škola!). 17,8 % nabavlja iz kombiniranih izvora, a 6,5 % od dilera. Većina svih ispitanika (46,6 %) navodi da ne zna koliko je potrebno vremena kako bi se došlo do droge. Njih 1,5 % smatra kako je za nabavku navedenih sredstava ovisnosti potrebno više dana, dok 27,8 % navodi da je potrebno pola sata, a 16,7 % ukupnog broja ispitanika vjeruje da je potrebno nekoliko sati te 6,9 % da je potreban jedan dan. Od svih ispitanika koji su probali konzumirati neku od sintetičkih droga, njih 7,1 % i inače koristi neko od drugih sredstava ovisnosti (ne samo osvježivače), i to njih 69,5 % konzumira marihuanu, 19,56 % cigarete. Ta druga sredstva ovisnosti ispitanici koriste jedanput mjesečno – njih 23,3 %. Svaki dan konzumira ih 21,5 %, 20 % konzumira ih dva do tri puta tjedno, dok jedanput tjedno konzumira njih 23,3 %.

Usporedba rezultata istraživanja 2015. i 2017.

Usporedbom rezultata prvog i drugog istraživanja vidljivo je da je većina parametara, odnosno upitnih varijabla otprilike na istoj razini. Ključna razlika postoji u dva slučaja. Prva je razlika pri odgovorima na pitanje o nastavku konzumacije sredstava ovisnosti nakon prve uporabe, gdje je 2015. više od polovice ispitanika odgovorilo potvrdno, dok je 2017. potvrdno odgovorilo svega 14,4 %, što je znatno smanjenje. Druga važna razlika postoji kod pitanja o uporabi još nekih sredstava osim osvježivača. Dok je razina takvih ispitanika otprilike jednaka (7 % prema 7,1 %), među njima najviše je onih koji koriste marihuanu, no 2015. godine bilo ih je 44,7 %,

dok ih je 2017. godine bilo 69,5 %, što je znatno povećanje. Razlozi znatna opadanja nastavka konzumacije nisu rezultat razlike u iskustvima prvoga korištenja osvježivača (jer je i prema prvom i prema drugom istraživanju prevalentnost pozitivna iskustva od gotovo 60 %). S druge strane, razloge možemo potražiti u velikoj medijskoj kampanji i tadašnjim izvještavanjima o negativnim posljedicama osvježivača, provedenim edukativnim aktivnostima usmjerenima prema roditeljima i mladim osobama o štetama koje mogu prouzročiti, no vjerojatnije i u korelaciji s odgovorom na drugo razlikovno pitanje prema kojemu se zamjetna razlika, porast od gotovo 25 %, pojavljuje među mladim osobama koje koriste klasičnu marihuanu (i nakon što su probali osvježivač kao njezin sintetički derivat). Takva pak situacija upućuje na moguće zaključke o potencijalnoj lakšoj dostupnosti marihuane na tržištu ili možda potencijalnu temeljnu sklonost konzumiranju marihuane, što su svakako poticaji u daljnjem istraživanju te teme.⁵⁰ Dobiveni rezultati odudaraju od nekih sličnih istraživanja. Primjerice od hrvatskoga dijela rezultata unutar Europskog istraživanja o pušenju, pijenju alkohola i uzimanju droga među učenicima⁵¹ koje je posljednji put provedeno 2015. godine. U njemu postoji dio koji se tiče tzv. novih psihoaktivnih/opojnih tvari. Prema rezultatima, 85,6 % učenika nije ih nikada koristilo, a pozitivan odgovor o uzimanju novih opojnih sredstava dalo je 7,0 % učenika.⁵² Gledajući sveukupne rezultate na europskoj razini koji se tiču NPS-a, Hrvatska se nalazila među zemljama u kojima je korištenje tih supstancija najzastupljenije među učenicima.⁵³

⁵⁰ Prikladno je ovdje istaknuti da je Hrvatska prema tzv. *Country Drug Report* 2019. u samom vrhu europskih zemalja po prevalenciji korištenja kanabisa među mladom populacijom. Tako je šesta zemlja pri vrhu učestalosti korištenja sa 16 % (odmah nakon Francuske, Italije, Češke, Estonije i Nizozemske). Vidjeti više na *European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction*, http://www.emcdda.europa.eu/countries/drug-reports/2019/croatia/eu-dashboard_en.

⁵¹ *European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs* – ESPAD međunarodno je istraživanje koje se od 1995. godine svake četiri godine provodi među 15-godišnjacima i 16-godišnjacima u tridesetak europskih zemalja uključujući i Hrvatsku radi prikupljanja standardiziranih, međunarodno usporedivih podataka o pušenju cigareta, pijenju alkohola i uporabi psihoaktivnih droga među 15-godišnjacima i 16-godišnjacima u europskim zemljama i prikupljanja saznanja o čimbenicima koji utječu na ta ponašanja. Koordinator je istraživanja ESPAD u Republici Hrvatskoj Hrvatski zavod za javno zdravstvo. Više: Europsko istraživanje o pušenju, pijenju i uzimanju droga među učenicima – ESPAD, Prikaz hrvatskih nacionalnih rezultata 2015. godine, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Zagreb, 2016, str. 5, dostupno na https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2016/10/HR_ESPAD_2015_RGB_3.pdf.

⁵² Od toga 7,4 % mladića i 6,6 % djevojaka, dok dodatno 7,4 % učenika ne zna ili nije sigurno jesu li uzimali takva sredstva (7,7 % mladići i 7,1 % djevojke). Europsko istraživanje o pušenju, pijenju i uzimanju droga među učenicima – ESPAD, Prikaz hrvatskih nacionalnih rezultata 2015. godine, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Zagreb, 2016., str. 48, dostupno na https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2016/10/HR_ESPAD_2015_RGB_3.pdf.

⁵³ Uz Bugarsku, Estoniju, Poljsku, Italiju i Irsku gdje je prevalencija 5–8 %. Ipak, to je istraživanje svrstalo Hrvatsku na sam vrh s najvećim postotkom koji se tiče korištenja tzv. inhalanata jer 25 % učenika navodi da su barem jedanput u životu udisali ljepila ili neka druga otapala. Detaljnije na <http://www.espad.org/report/summary>.

4. O PRIKLADNOSTI PRAVNE REAKCIJE NA NOVE PSIHOAKTIVNE TVARI U SLUŽBI ZAKLJUČNIH MISLI

Pravna je reakcija na mnoge društvene promjene u suvremeno doba učestalo zakašnjela. Društvo se razvija velikom brzinom koja zahtijeva i povećane mogućnosti prilagodbe pravnih rješenja, osobito za pojave koje su opasne i pogubne za čovjeka, a to više kad je riječ o osjetljivim društvenim skupinama. Nove su psihoaktivne tvari već dobro uhodana pojava među konzumentima, poglavito unutar mlade populacije, a uz moguće vrlo štetne posljedice. U tom smo kontekstu sa Zavoda za dječju i adolescentnu psihijatriju KBC-a Osijek za potrebe ovog rada dobili podatak da je od kraja 2017. godine ukupno 25-ero djece primljeno radi poteškoća koje su se javile zbog korištenja sintetičkih kanabinoida.⁵⁴ Istraživanja koja su provedena 2015. i 2017. godine i prikazana u ovom radu upozoravaju na znatnu izloženost i poznavanje tog tipa droga među mladom populacijom srednjoškolaca na području Osijeka. Tako je više od 80 % ispitanika upoznato s pojmom i pojavom osvježivača zraka, a više od 20 % ih je i probalo. I prvo i drugo istraživanje pokazalo je konzistentnost odgovora o ponašanju mlade populacije kad je riječ o toj vrsti droga, na što upućuju male razlike (1 – 3 %) u većini pitanja. Znatne su razlike dobivene u dvama upitima vezanima uz nastavak korištenja osvježivača nakon prve uporabe gdje je u odnosu na 2015. godinu zabilježen zamjetan pad od otprilike 40 % te u dodatnom korištenju drugih sredstava ovisnosti od kojih se najveći dio odnosi na konzumaciju marihuane uz zabilježen porast od otprilike 25 %. Pri tumačenju dobivenih rezultata spoznaje svakako treba shvatiti *cum grano salis* s obzirom na tematiku, populaciju ispitanika i način provođenja istraživanja. Ne bismo se mogli zalagati za dosljednu generalizaciju u zaključcima. Naime, kao i u većini istraživanja te vrste, nije moguće sa sigurnošću znati koliko su ispitanici bili iskreni pri odgovaranju, a koliko su koristili socijalno poželjne odgovore.⁵⁵ S druge strane, u korist je uvjerljivosti rezultata provođenje dvaju istraživanja po istom upitniku na maksimalno sličnoj populaciji kao određena vrsta kontrole, pri čemu su i dobiveni rezultati slični. U vrijeme provođenja istraživanja osvježivači zraka nisu bili dio zabranjenoga korpusa droga jer nisu ni bili obuhvaćeni definicijom droga te su se mogli kupiti u slobodnoj prodaji u specijaliziranim trgovinama ili pak preko interneta. Unatoč dugoj prisutnosti na tržištu i podacima o lakoj dostupnosti za djecu i mlade, medijskim izvještavanjima o jakim štetnim posljedicama korištenja, na razini EU-a stvari se počinju mijenjati tek 2018. godine prihvaćanjem spomenute Direktive. Većina se nacionalnih sustava,

⁵⁴ Prema dopisu ukupan je broj 25, s tim da su 2017. tijekom tri mjeseca imali 1, 2018. godine 16, a 2019. evidentirali su osmero djece i adolescenata kao konzumente sintetičkih droga.

⁵⁵ Ispitana populacija zbog svoje je dobi te svoga emocionalnog i kognitivnog stanja izazovna za istraživanje. Napominje se problem neozbiljnosti koji je u nekim upitnicima utvrđen na temelju kontrolnih pitanja. Iako su takvi upitnici izuzeti iz daljnje obrade, postoji i mogućnost „lažnih“ odgovora koji se odnose na cijelu anketu te zbog toga nisu mogle biti prepoznate kao nevaljane. Također, nije bilo moguće osigurati apsolutnu anonimnost jer su upitnici ispunjavani u razredu.

pa tako i hrvatski, nije na vrijeme uhvatila ukoštac s ozbiljnim suprotstavljanjem toj pojavi. Tek pod utjecajem europskog zakonodavstva, i to 2019., nove psihoaktivne tvari ušle su u legislativni tekst kad je izmijenjen Zakon o suzbijanju zlouporabe droga koji ih sada uključuje pod definicijom droga kao i drugim relevantnim odredbama (za posjedovanje, promicanje, oglašavanje...), a krajem iste godine na području Osijeka pokrenuti su i prvi kazneni postupci protiv preprodavača osvježivača.⁵⁶ U tom kontekstu, pravna se reakcija na europskoj i nacionalnoj razini može ocijeniti zakašnjelom i nefleksibilnom u odnosu na društvene zaštitne potrebe od sredstava koja su još opasna u zdravstvenom smislu. Izložene spoznaje trebaju poslužiti kao temelj promišljanja o nužnim promjenama kad je riječ o legislativi, edukaciji i prevenciji. Dobivene su informacije i u društvenom i u znanstvenom smislu vrlo vrijedne jer ipak omogućuju uvid u to koliko mlade osobe poznaju sintetičke droge, što je iznimno važno ako želimo imati prikladno i učinkovito pravno rješenje koje bi služilo suzbijanju, ali i podizanju svijesti i edukaciji mladih o opasnostima koje ta sredstva ovisnosti za sobom nose. S obzirom na novine koje su se dogodile unutar te tematike (zabranjenost sredstava, zatvaranje specijaliziranih trgovina i sl.) preporučuje se u svakom slučaju daljnje provođenje takvih ispitivanja radi proučavanja potencijalnih promjena i povezivanja spoznaja s društveno relevantnim mogućnostima reakcije.

LITERATURA

1. Bright, S. J.; Bishop, B.; Kane, R.; Marsh, A.; Barratt, M. J. (2013). *Kronic hysteria: exploring the intersection between Australian synthetic cannabis legislation, the media, and drug-related harm*. International Journal of Drug Policy, 24 (3), str. 231-237. <https://doi.org/10.1016/j.drugpo.2012.12.002>
2. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (2019). *Country Drug Report 2019: Croatia*, http://www.emcdda.europa.eu/countries/drug-reports/2019/croatia/eu-dashboard_en
3. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction and Europol (2019). *EU Drug Markets Report 2019*. Publications Office of the European Union, Luxembourg.
4. Gomes de Matos, E.; Hannemann, T-V.; Atzendorf, J.; Kraus, L.; Piontek, D. (2018). *The Consumption of New Psychoactive Substances and Methamphetamine-Analysis of Data From 6 German Federal States*, Deutsches Ärzteblatt International, 115 (47), str. 49-55. <https://doi.org/10.3238/arztebl.2018.0049>
5. Herceg Pakšić, B.; Kovač, N. (2020). *Prekršajno pravo u službi suzbijanja zlouporabe droga u Republici Hrvatskoj: posjedovanje droge bez namjere stavljanja u promet*. Pravni vjesnik, 36 (1), str. 79-98. <https://doi.org/10.25234/pv/10613>

⁵⁶ <https://www.glas-slavonije.hr/418370/8/Od-Osijeka-do-Dubrovnika-godinu-i-pol-dana-prodavali-drogu---osvjezivace-zraka> (pristupljeno 25. siječnja 2020.)

6. Kreuzer, A. (1998). *Drogenkontrolle zwischen Repression und Therapie*. Neue Zeitschrift für Strafrecht, 18 (5), str. 217-222.
7. Krumdiek, N. (2008). *Cannabis sativa L. und das Aufleben alter Vorurteile*. Neue Zeitschrift für Strafrecht, 28 (8), str. 437-444.
8. Müller-Vahl, K.; Temmuz Oğlakcioğlu, M. (2018). *Die Ermöglichung der Verschreibung von Cannabis durch das Betäubungsmittelrechtsänderungsgesetz vom 6. 3. 2017*. Zeitschrift für Medizinstrafrecht, 4 (2), str. 73-78.
9. O'Hagan, A.; Smith, C. (2017). *A new beginning: an overview of new psychoactive substances*. Forensic Research & Criminology International Journal, 5 (3), 00159. <https://doi.org/10.15406/frcij.2017.05.00159>
10. Palamar, J. J.; Martins, S. S.; Su, M. K.; Ompad, D. C. (2015). *Self-Reported Use of Novel Psychoactive Substances in a US Nationally Representative Survey: Prevalence, Correlates, and a Call for New Survey Methods to Prevent Underreporting*. Drug and Alcohol Dependence, 156, str. 112-119. <https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2015.08.028>
11. Patzak, J.; Goldhausen, S. (2007). *Die aktuellen Wirkstoffgehalte von Cannabis*. Neue Zeitschrift für Strafrecht, 27 (4), str. 195-198.
12. Patzak, J.; Marcus, A.; Goldhausen, S. (2006). *Cannabis-wirklich eine harmlose Droge?* Neue Zeitschrift für Strafrecht, 26 (5), str. 259-265.

Zakoni, akti i dokumenti:

1. Jedinstvena konvencija UN-a o opojnim drogama, 30. ožujka 1961., Službeni list SFRJ, Međunarodni ugovori i drugi sporazumi, broj 2/64
2. Protokol o izmjenama Jedinstvene konvencije o opojnim drogama, 25. ožujka 1972. Službeni list SFRJ, Međunarodni ugovori i drugi sporazumi, broj 3/78
3. Konvencija UN-a o psihotropnim tvarima, Beč, 21. veljače 1971. Međunarodni ugovori, Službeni list SFRJ, broj 40/73
4. Konvencija Ujedinjenih naroda protiv nedozvoljenoga prometa i psihotropnim supstancama, 20. prosinca 1988. Službeni list SFRJ, Međunarodni ugovori, broj 14/90
5. Prijedlog Odluke Vijeća o stajalištu koje treba zauzeti, u ime Europske unije, na 62. sjednici Komisije za opojne droge u pogledu uvrštavanja tvari na popise u Jedinstvenoj konvenciji o opojnim drogama iz 1961., kako je izmijenjena Protokolom iz 1972., i Konvenciji o psihotropnim tvarima iz 1971., COM(2018) 862 final 2018/0437(NLE), Službeni list Europske unije, L 335/8, 11. 11. 2004.
6. Direktiva (EU) 2017/2103 Europskog parlamenta i Vijeća o izmjeni Okvirne odluke Vijeća 2004/757/PUP od 15. studenoga 2017. kako bi se nove psihoaktivne tvari obuhvatile definicijom „droge“ te o stavljanju izvan snage Odluke Vijeća 2005/387/PUPJOL_2017_305_R - Službeni list Europske unije, L 305, 21. studenoga 2017.
7. Uredba (EU) 2017/2101 Europskog parlamenta i Vijeća od 15. studenoga 2017. o izmjeni Uredbe (EZ) br. 1920/2006 u pogledu razmjene informacija i sustava ranog upozoravanja o novim psihoaktivnim tvarima te o postupku procjene njihovog rizika, Službeni list Europske unije, L 305/1, 21. studenoga 2017.

8. Zakon o suzbijanju zlouporabe opojnih droga, Narodne novine, 107/01, 87/02, 163/03, 141/04, 40/07, 149/09, 84/11, 80/13, 39/19
9. Kazneni zakon, Narodne novine, 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19
10. Europsko istraživanje o pušenju, pijenju i uzimanju droga među učenicima. ESPAD, Prikaz hrvatskih nacionalnih rezultata 2015. godine, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Zagreb, 2016., dostupno na https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2016/10/HR_ESPAD_2015_RGB_3.pdf
11. ESPAD, sažetak: <http://www.espad.org/report/summary>

Sudske odluke:

1. Županijski sud u Bjelovaru, Kž-182/2016, 17. 11. 2016.
2. Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 60/12-7, 27. 11. 2014.
3. BVerfGE 90, 145 ff.= NJW 1994, Cannabis-Beschluss, des Zweiten Senats vom 9. März 1994 BVerfGE 90, 145 – Cannabis, <http://sorminiserv.unibe.ch:8080/tools/ainfo.exe?Command=ShowPrintVersion&Name=bv090145>

Mrežne poveznice:

1. New psychoactive substances, <https://www.unodc.org/wdr2013/en/nps.html> (pristupljeno 17. siječnja 2020.)
2. Glas Slavonije, Od Osijeka do Dubrovnika godinu i pol dana prodavali drogu – osvježivače zraka, podignuta optužnica protiv 21 osobe, <https://www.glas-slavonije.hr/418370/8/Od-Osijeka-do-Dubrovnika-godinu-i-pol-dana-prodavali-drogu---osvjezivace-zraka> (pristupljeno 25. siječnja 2020.)
3. Dnevnik.hr, Zbog opasne droge šestoro djece završilo u bolnici: “Boje se da će ih netko napasti ili da će sami sebi otkinuti ruku... Ovo je znak za alarm!”, <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/kobni-osvjezivaci-zraka-zbog-opasne-ulicne-droge-sestero-djece-zavrсило-na-psihijatriji-u-osijeku---516474.html>, od 9. svibnja 2018. (pristupljeno 15. siječnja 2020.)
4. Provjereno: Osvježivači zraka kao droga, <https://www.youtube.com/watch?v=5107QD-NzOfQ>, od 7. studenog 2018. (pristupljeno 10. siječnja 2020.)

Summary

THE EXPOSURE OF YOUNG PEOPLE TO NEW DRUG TYPES AND CHALLENGES OF ADEQUATE LEGAL REACTION

New psychoactive substances are a form of synthetic drugs produced to mimic the effects of classical drugs. The most represented are the so-called synthetic cannabinoids, present also in the Republic of Croatia (commonly under the name of air fresheners). Until recently, they were commercially available since they were not included in the relevant prohibitive drug suppression provisions of Croatian legislation. This situation lasted until April 2019, when the necessary legal changes in favour of the ban were finally made. On the other hand, the harmful effects of new drugs, especially on the young population, have been covered by media for years before the legislative intervention. There is a lack of scientific research on this topic in relation to the required level. The authors of this paper therefore present the results of two studies showing the exposure of high school students in the Osijek area to these drugs. The obtained findings confirmed the hypotheses about the high familiarity with the refreshers as well as their relatively high consumption. Concerning the findings presented, the authors clearly (re) evaluate the recent legislative reaction as delayed. Given the new circumstances in this field, the paper should also serve as an impetus for further research on this topic.

Key words: *new psychoactive substances, drug suppression, criminal and misdemeanour law, research on drug awareness and consumption.*